

Праця слідчого під час планування й організації розслідування крадіжок

Олександр Жеребко,

канд. юрид. наук, Запорізьке відділення Дніпропетровського НДІСЕ, м. Запоріжжя, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9740-4145>, e-mail: alexzherebko@gmail.com

Понад половина всіх зареєстрованих злочинів мають корисливу спрямованість, більшість із яких — це крадіжки. Крадіжка є найпоширенішим в Україні злочином. Причинами недостатньо ефективної роботи слідчого апарата й органів внутрішніх справ із розкриття крадіжок чужого майна є недоліки в організації цієї діяльності, слабе науково-технічне забезпечення, низька ефективність тактики проведення слідчих дій, вибір помилкових напрямів розслідування, відсутність належної взаємодії слідчих із підрозділами поліції.

Ключові слова: крадіжка; криміналістична характеристика; злочин; розслідування; методика і тактика.

The Investigator Efforts in Planning and Organizing Theft Investigations

Oleksandr Zherebko

More than half of all registered crimes have a profit-oriented nature, with the majority being thefts. Theft is the most common crime in Ukraine. The reasons for the insufficiently effective work of the investigative apparatus and law enforcement agencies in solving theft cases involve shortcomings in this activity organization, inadequate scientific and technical maintenance, low efficiency in the investigative actions, the selection of incorrect investigation directions, and the absence of proper cooperation between investigators and police units.

Keywords: theft; forensic characteristics; crime investigation; methodology and tactics.

Поняття «крадіжка» охоплює значне коло злочинів, які різняться предметом посягання, способом здійснення та приховування, місцем реалізації злочинного замислу [1, с. 353]. Стаття 185 Кримінального кодексу України визначає крадіжку як таємне розкрадання чужого майна [2].

Грунтуючись на всебічному обліку, аналізі й оцінці фактичних даних, що у процесі роботи зі справою неухильно поповнюються, уточнюються і переосмислюються, планування розслідувань крадіжок передбачає визначення основних напрямів розслідування; визначення конкретних завдань розслідування, зокрема, кола обставин, що мають значення для справи; вибір засобів розв'язання запланованих завдань; визначення змісту і тактики проведення кожної з намічених слідчих дій; вибір організаційно-підготовчих заходів, що забезпечують успішне проведення окремих слідчих дій, їхніх систем і розслідування загалом; визначення виконавців, термінів і послідовності дій.

Як і за іншими справами, планування розслідування крадіжок тісно пов'язано з організацією роботи.

Зважаючи на завдання, визначені планом розслідування, організаційні заходи полягають у раціональному виборі, розміщенні й докладанні сил і засобів, спрямованих на створення та використання оптимальних умов для досягнення цілей розслідування, водночас самі організаційні заходи потребують планування і є складовою плану роботи за справою: вони охоплюють підготовчі заходи, первісні слідчі дії, подальше розслідування й завершальний етап попереднього слідства.

До організаційних заходів, спільних для розслідування крадіжок на різних етапах, належать: організація або інвентаризація зняття залишків матеріальних цінностей, проведення ревізій, контрольних закупівель, різних перевірок (цей захід належить до крадіжок на підприємствах); добирання за діловими й моральними якостями посадових осіб, які можуть брати участь у проведенні цих заходів; забезпечення відповідного напрямку в діяльності цих осіб і посадового контролю за їхньою роботою; підбір експертів, а також фахівців, участь яких у проведенні певних слідчих дій зазвичай є необхідною; забезпечення схоронності необхідних документів, предметів

і майна; виявлення осіб, які можуть повідомити цікаві для слідства відомості; виявлення різних предметів, дослідження яких може мати значення у справі; залучення громадськості до виявлення доказів крадіжки, розшукування вкраденого, збирання відомостей про особистість і зв'язки викрадачів, спосіб їхнього життя, підбору й систематизації документів тощо; формування групи слідчих для розслідування крадіжок і розподіл обов'язків між учасниками групи.

Важливу роль для оптимізації процесу планування й організації розслідування грають конспектування матеріалів справи (щодо окремих епізодів, осіб, версій та ін.) із зазначенням у відповідних графах на зворотному боці аркушів або конспектів питань, що підлягають з'ясуванню, які згодом використовують для складання планів розслідування; складання «особових рахунків» (картотек) на кожного злодія із зазначенням доказів здійснення ними злочинів та інших відомостей, що можуть використовувати у поточній роботі та для підготовки процесуальних документів (постанов про притягнення як обвинувачуваного та про призначення експертиз, обвинувальних висновків та ін.).

Ефективність розслідування крадіжок обумовлена наявністю узгоджених планів слідчих дій і оперативно-розшукових заходів. Планами розслідування передбачено заходи зі встановлення і затримання злочинця. Організаційна роль у цій діяльності належить слідчому. Він визначає пріоритетні напрями розслідування, дає окремі доручення органу дізнання на проведення оперативно-розшукових заходів [1, с. 367].

План має містити: питання, що підлягають розв'язанню оперативно-розшуковими заходами (про місце перебування злочинця, який переховується, можливі місця збуту вкраденого тощо); слідчі дії із зазначенням конкретної мети їх проведення, ураховують також оперативно-розшукові заходи (обшук на квартирі підозрюваного з метою його розшуку); слідчі дії, під час провадження яких необхідно сприяння працівників карного розшуку (затримання, обшук); слідчі дії, провадження яких доручають органу дізнання. У процесі виконання спланованих дій слідчий аналізує їхні результати та за потреби (зважаючи на ситуацію) коригує план розслідування.

Процес планування й організації розслідування у справах про крадіжки ґрунтується на загальних принципах і водночас має істотні особливості.

Особливості планування та проведення організаційно-підготовчих заходів обумовлено тим, на якому етапі розслідування їх здійснюють.

Спираючись на матеріали, зібрані на етапі проведення первинних слідчих дій, планування й організації розслідування крадіжки, завданнями подальшого ведення слідства є притягнення злочинця до кримінальної відповідальності, його викриття, забезпечення правильного застосування закону.

У завершальній стадії планування роботи слідства проведення організаційних заходів виходять із необхідності забезпечити швидке, чітке, обґрунтоване завершення розслідування.

Істотно впливає на характер і зміст розслідування (особливо на умови й порядок провадження первісних слідчих дій) те, наскільки несподіваним для викрадачів є порушення кримінальної справи. Це визначає специфіку планування й організації розслідування.

Специфіка планування й організації розслідування крадіжки залежить від того, чи прийняв слідчий справу від органу дізнання після проведення невідкладних слідчих дій, чи передав справу іншому слідчому, чи суд або прокурор повернули справу на дослідження.

Практика підтвердила доцільність, а подекуди необхідність розслідування особливо складних, багатоепізодних крадіжок, скоєних за участю посадових осіб, груповим способом. Розслідування справ про крадіжки групою слідчих дає змогу використовувати знання, досвід, індивідуальні схильності та творчі особливості кількох слідчих за однією справою, вести слідство одночасно за різними напрямками або в кількох територіально віддалених місцях.

Ефективність роботи групи слідчих під час розслідування крадіжок залежить від низки умов, насамперед — від своєчасності створення слідчої групи.

Це може бути зроблено на стадії проведення перевірки; одразу після порушення кримінальної справи; по прийнятті слідчим справи до провадження; у разі одержання справи від органа дізнання або іншого слідчого; під час розслідування, якщо з'являться дані, що свідчать про необхідність подальшого ведення слідства групою слідчих.

До найважливіших умов оптимальних дій слідчої групи також належить принцип її комплектування, за якого враховують індивідуальні якості слідчих, їхні творчі здібності, схильності, навички. Це правило ми вбачаємо доцільним поширити як на окремих членів групи, так і на її керівника, який повинен мати найбільший досвід розслідування крадіжок, бути кваліфікованим, авторитетним фахівцем у галузі криміналістики й інших наук кримінально-правового циклу, мати організаторські здібності та якості, які сприяли б умілим, правильним і тактовним взаєминам із колегами.

Наступна умова — стабільність на початку створення групи. Цієї умови, як свідчить практика, часто не дотримують, що найчастіше пов'язано з тим, що всіх слідчих групи або деяких із них під час ведення слідства без достатніх підстав відкликають із неї, замінюють іншими. Це призводить до невиправданої втрати часу, тактичних недоглядів, недостатнього використання зібраних раніше доказів, а часом і до процесуальних порушень.

Раціональному, результативному та плідному веденню слідства за справами розглянутої категорії також сприяє чітке, раціональне розподілення ділянок роботи між членами слідчої групи.

Повнота розкриття законспірованих крадіжок, скоєних організованими, стійкими групами, і викриття всіх учасників злочину багато в чому залежать від результативності допитів обвинувачуваних, правдивості їхніх показань. Своєю чергою це часто обумовлено вмінням слідчих обирати тактику допитів, а також тим, чи налагодиться психологічний контакт між слідчим і обвинувачуваним. Тому не можна довільно, механічно, без урахування конкретних індивідуальних якостей закріплювати обвинувачуваних за слідчими. У цьому питанні необхідно зважати не тільки на характер та особливості поставлених перед слідством на цьому етапі розслідування завдань, обсяг і зміст доказового матеріалу, напрями й конкретну обстановку ведення слідства, а й, по-перше, на тип особистості обвинувачуваного, риси його характеру, умови та поведінку колишнього життя, подальші життєві плани, лінію поведінки на слідстві, по-друге, на професійні й особисті якості слідчих.

У разі якщо слідчий не налагодив правильні взаємини з обвинувачуваним, якщо допити марні, то необхідно вирішувати питання про заміну слідчого, тому що подальша його робота за справою може бути не тільки безперспективною, а й навіть шкідливою. Питання про необхідність заміни одного слідчого іншим може постати й з інших причин: наприклад, у разі відсторонення слідчого від ведення слідства, хвороби тощо. Новому слідчому під час підготовки до допитів обвинувачуваного необхідно не тільки вивчити матеріали справи, а й проаналізувати позитивну та негативну практику своїх попередників, для того щоб уникнути тактико-психологічних помилок і спрямувати слідчі дії в потрібне русло. У такому разі (як і за будь-яких інших обставин) взаємини з обвинувачуваним слід будувати суворо відповідно до закону, із дотриманням високих морально-етичних принципів карного судочинства. Водночас новий слідчий у жодному разі не має домагатися прихильності обвинувачуваного шляхом паплюження свого попередника. Це аморальний прийом, що підриває авторитет не тільки попереднього, а й нинішнього слідчого.

На практиці нерідко виникають труднощі з обранням тактики організації допитів обвинувачуваних, притягнутих за справою, коли одні практичні працівники воліють будувати розслідування за принципом поділу праці щодо епізодів крадіжок, а інші — щодо закріпленого за ним обвинувачуваного. У першому випадку кожен слідчий

виконує необхідні дії в повному обсязі щодо всіх обвинувачуваних, причетних до досліджуваних епізодів крадіжок; у другому — тільки за тими обвинувачуваними, які за цим слідчим закріплені, а співучасників допитують інші слідчі. Обидва методи мають право на існування, тому складно однозначно порадити, як діяти в конкретному випадку. Найчастіше це залежить від характеру, масштабів і способів крадіжки, кількості викрадачів, службового становища кожного викрадача, інших індивідуальних особливостей злочину. Як свідчить практика, на початковій стадії розслідування, коли ще не зовсім точно окреслено загальні контури злочину, немає вичерпних даних про кількість епізодів крадіжок, пов'язаних з ними злочини й інші важливі обставини, убагаємо правильним закріплення за кожним слідчим визначених підозрюваних або обвинувачуваних.

Перелік джерел посилання

1. Шепитько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій. Харків, 2003. 352 с.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 05.05.2023).

Застосування штучного інтелекту в проведенні судових експертиз

Наталія Жила,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3535-5306>, e-mail: nataliazhila@gmail.com

Софія Карпова,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-4296-7234>, e-mail: karpovasofi01@gmail.com

Анастасія Кондренко,

Київське відділення ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1765-9322>, e-mail: kondrenko_anastasia@ukr.net

Використання штучного інтелекту набуває все більшого розповсюдження. Активність пошуку в інтернеті впливає на розроблення новітніх методик у проведенні судових експертиз із залученням додаткових ресурсів. Проаналізовано методи та інструменти використання штучного інтелекту під час проведення експертиз.

Ключові слова: штучний інтелект; судова експертиза; технології; алгоритм використання; методи; надійність.

The Artificial Intelligence Usage During Forensic Examinations

Nataliia Zhyla, Sofiia Karpova, Anastasiia Kondrenko

The artificial intelligence usage is growing. Internet browsing influences on new forensic science techniques development involving additional resources. This research has examined the methods and tools for AI usage during forensic examinations.

Keywords: artificial intelligence; forensic examination; technologies; usage algorithm; methods; reliable.

Застосування штучного інтелекту (далі — ШІ) у проведенні судових експертиз може бути корисним, але водночас воно пов'язане з численними проблемами й викликами. Деякі з них:

- надійність і точність: системи ШІ можуть містити помилки й недоліки в алгоритмах, що використовують для аналізу доказів. Це може призвести до неправильних висновків;
- недостатня прозорість: багато алгоритмів машинного навчання і нейронних мереж є чорними скриньками, і навіть фахівці не завжди можуть розібратися в тому, як саме приймаються рішення. Це може ускладнити роз'яснення або відстоювання судових експертних висновків;